

**A MEGVALÓSULT TÁRSADALMI NEM:
RENDŐRNŐK A HÉTKÖZNAPOKBAN ÉS A HATÁRON**

I.

Ahhoz, hogy a nők valóban elfogadott közéleti szerepet töltsenek be, még hosszú utat kell megtenniük a társadalomban.¹ A témával foglalkozó szakirodalomból sok fontos és releváns idézettel lehetne kezdeni tanulmányomat. Én ezek közül Pierre Bourdieu megállapítását választottam: „A nők a kisebbségükre, megtagadásukra törő szocializációnak alávetve kijárják az önfeláldozás, a lemondás, a hallgatás negatív erényeinek iskoláját- de ennek az elnyomó perspektívának a férfiak nem különben foglyai, sőt alattomban áldozatai. Az alázatra való hajlandóság nem a természet törvénye, de a követelő erélyre vagy uralkodásra való hajlandóság sem az, ezek is csak a szocializáció hosszadalmas munkájával [...], az ellentétes nemtől való tevékeny megkülönböztetéssel konstruálhatók.”²

A megvalósult társadalmi nem kifejezés számomra a gender egy összetett megközelítését jelenti. Napjaink kommunikációjában a gender gyakran egyoldalúan csak negatív kontextusban, politikai, hatalmi célok érdekében jelenik meg.(Vagy fordítva.) A gender alkotóelemei véleményem szerint egyenrangúak, egyiket sem lehet preferálni a másik rovására. A gender kifejezésről az említett egyoldalú kommunikáció miatt a szexualitással összefüggő szocializáció jut (juttatják) az emberek eszébe. Én ugyanilyen fontosnak tartom a nők részvételét, szerepét az oktatásban, a tudományban, a politikában, a közéletben és a munkában is, tehát csak a szexualitáson alapuló szocializáció, a családszociológiai megközelítés torzít. Tanulmányomban az utolsónak említett összetevővel, a munka világával foglalkozom, azon belül is a rendvédelmi munkára koncentrálok.

De mit is jelent a gender? A társadalmi nem elmélete a tanult nemi szerepekkel és annak társadalmi vonatkozásaival foglalkozó elmélet, amely mindazon tényezővel foglalkozik, amelyekben a nők és a férfiak közötti társadalmi különbségek megmutatkoznak, kifejeződnek. Tulajdonságok, viselkedésformák és szerepek összessége, melyet a közösség az egyéntől biológiai neme folytán elvár. Az említett fogalomhoz rengeteg sztereotípiát is párosul, melyek nem alapozhatók meg a biológiával, hanem központjában a nemiséggel kapcsolatos normák elsajátítása, internalizálása áll. Mint már említettem, írásom a női munkaerő kérdéskörét taglalja. A munka világában betöltött szerepükhöz példaként szeretném említeni a bányász nők esetét, illetve a nők és az edzői pálya viszonyát.

A magyar szénbányászat az 1950-es évek idején élte virágkorát. A munkaerő szükséglete, valamint az akkori alkotmányban lefektetett alapelv - miszerint a munkához való jog és kötelezettség a nők gazdasági, politikai, társadalmi egyenlőségének feltétele – lehetővé tette a nők munkavállalását a szénbányákban. Rákosi Mátyás szavait idézve: „A

¹ Gabriele Kuby: A nemek forradalma. Kairosz Kiadó. Budapest, 2008. 63-65. o.

² Licskó György: A nők a közéletben és a vezetésben. In: Palástik Mária (szerk.): A Nő és a politikum. Napvilág Kiadó. Budapest, 2007. 22.o.

széntermelés erősítésével azt a rendszert erősítik, amely a nőket kiemelte a múlt sötétségéből és elnyomásából és szélesre nyitotta előtük a korlátlan lehetőségek kapuját.” Természetesen az emancipációs törekvésektől messze állt még ez a kezdeményezés, inkább a munkaerőhiány csökkentésére történt a propagálás. Az akkori keresőtevékenységek ezen formája tért el leginkább az akkori, de a manapság sem tradicionálisnak mondható női munkaformától. A bányász nők három műszakban dolgoztak, mint lapátolók, széntakarítók és csillések. Mindemellett a családfenntartás – gyereknevelés, házvezetés- is várt a bányász nőkre a műszak után. Volt, aki kérésre állandó éjszakai szolgálatban végezte munkáját, hogy napközben el tudja látni az otthoni teendőket.³

A nők a 19. század végén váltak a sport aktív résztvevőivé, kezdetben csak, mint nézők vehettek részt abban. Ez a jelenség egy újabb határátlépési lehetőséget adott a gyengébbik nem számára a férfiak világába. Sokan úgy vélték, hogy a nők képtelenek a társadalmi élet ezen területére bejutni, mivel képességeiket biológiai sajátosságaik határozzák meg, s az akkori meglátás szerint is a hölgyek mentálisan és fizikailag is gyengébbek, mint férfi társaik. A felfogásnak köszönhetően igen rögzös út vezetett a sportban való kiteljesedésükhöz és az elismerés megszerzéséhez. Még mindig úgy gondolták, hogy a „sportember” a férfi. a nők maradjanak a fakanálnál és a gyereknevelésnél.

Az első tornatanítónőket 1880-ban iskolázták be, de részvételi arányuk igen alacsonynak mondható volt. Ebben az időszakban –megközelítőleg 25 év távlatában – 11% a végzett hölgyek aránya a testnevelési pályán. A Testnevelési Főiskolán 1960-ban megindult a főiskolai szakedzőképzés, amely a nőknek is lehetőséget biztosított a részvételre. Egy újabb szinten bizonyíthaták alkalmasságukat és rátermettségüket a sport területén. A diszkrimináció továbbra is sújtotta a nőket, nem volt elég a felmutatott jó sportteljesítmény az elismerésért, a sikerért jobban meg kellett küzdeniük, mint a férfiaknak.⁴

A nők a törvényhozás és a végrehajtás legmagasabb szintjén is megtalálhatók, bár a férfiakhoz képest elenyésző számban. *„Megállapíthatjuk, hogy nők alulreprezentáltsága a médiában és ezáltal a parlamenti és a kormánybeli aktivitásukról kialakuló-kialakult kép nincs összhangban a valós helyzettel, ellenben a számok mégis választ adnak arra, hogy részvételük miért kap kisebb nyilvánosságot. A nők ugyanis inkább a kevésbé reprezentatív műfajokban aktívabbak. Szerepük a döntések kimenetelét, a döntést befolyásoló képességüket illően ezekből az adatokból még nem állapítható meg, tartalmi elemzésre van szükség ahhoz, hogy a számok ne csupán mechanikusak legyenek, továbbá a különbözőségeik „nemi” jellege igazolható vagy elvethető legyen.”⁵*

II.

A rendőri tevékenységet tipikus férfihivatásnak tekintik az emberek, miközben az elmúlt évtizedekben minden területen a legkülönbözőbb beosztásokban megjelentek a nők.

³ Schadt Mária: Nők a határokon kívül. A bányász nők emlékezete. In: Pető Andrea (szerk.): Társadalmi nemek képe és emlékezete Magyarországon a 19-20. században. A Nők a Valódi Egyenlőségért Alapítvány. Budapest, 2002. 199-215. o.

⁴ Bodnár Ilona: A nők és az edzői pálya avagy a nőket „megedzik.” Pető Andrea (szerk.): Társadalmi nemek képe és emlékezete Magyarországon a 19-20. században. A Nők a Valódi Egyenlőségért Alapítvány. Budapest, 2002. 221-243. o.

⁵ Fésüs Ágnes – Palastik Mária: A nők a törvényhozás és a végrehajtás legmagasabb szintjén. In: Palastik Mária (szerk.): A Nő és a politikum. Napvilág Kiadó. Budapest, 2007. 283.o.

Magyarországon az első 18 rendőrnőt 1946-ban iskolázták be rendőrtanfolyamra, akiket később forgalomirányítóként, fogdaőrként, valamint gyermekvédelmi előadóként foglalkoztattak. Részvételük évről-évre jelentős mértékben nőtt. 2015-ben, amikor kutatást végeztem a magyar rendőrök körében, a 48.000 ezer fős testületben közel 10 és félezer nő dolgozott. összlétszámmal bírt és minden szakterületen jelen voltak.⁶

Rendfokozat béli megoszlás tekintetében kijelenthetem, hogy közel azonos arányban állnak a zászlós/ tiszthelyettes nők a magasabb rangban lévő hölgyekkel, ellentétben a férfiakkal, akik körében csak egyharmad arányban bírnak tiszti rendfokozattal. Ez az arány összefügg azzal, hogy a nők magasabb létszámmal vesznek részt a főiskolai, illetve egyetemi képzéseken, mint a férfiak. Indokként szolgálhat az is, hogy a rendőrség állományának jelentős része a közrendvédelmi szolgálati ágban dolgozik (40,43%), ahol javarészt tiszthelyettes férfiak látnak el közterületi szolgálatot.

A bűnügyi szolgálati ágban magasabb a nők részvételi aránya, mely adatot sokan kritikusan is vélik, mondván, hogy a bűnügyi terület a különböző akciók, bevetések miatt több férfierőt igényelne. Interjúim során el is hangozt az a megállapítás, hogy a bűnügyi szolgálati ág kezd elnöiesedni. Szembetűnő különbség még az igazgatásrendészeti szolgálat, amely jelentős mértékben a nők javára billenti a mérleget, bár ez senkiben nem kelt meglepődést, mivel ezt a szolgálati ágat mindig is a nők uralták.⁷

Az rendőri állomány életkora, valamint a szolgálati évek tekintetében egyértelműen megállapítható, hogy a 36-45 év közötti korosztály adja a testület jelentős részét, mind a férfiak, mind a nők tekintetében. A frissen felszerelt rendőrök között az első néhány szolgálati évében gyakori a fluktuáció, míg a 45 év felettiak száma azért alacsony, mert a nyugdíjkor-kedvezmény miatt jelentős részük nyugállományba vonult.

Az előző megállapításokkal összefüggésben tükrözik az adatok a szolgálati idők alakulását is a nők körében, így a 11-15, valamint 16-20 év szolgálati időt teljesített nők aránya a legmagasabb, de az első öt szolgálati év mértéke is jelentős.

Kutatásaimban a rendőrök érdekképviselésével is foglalkoztam. A Magyar Rendőrök Szervezete 1993 novemberében, Budapesten alakult meg 71 alapító taggal. Az MRSZ első elnöke Kincses Ildikó tábornok lett, aki ezt a tisztséget a mai napig betölti. Mivel nem szakszervezetként működnek, ezért érdekképviselést nem tudnak biztosítani, csak kizárólag érdekvédelemben gondolkodhatnak. Ennek keretein belül próbálnak úgy fellépni, hogy javaslatokat, illetve véleményeket terjesztenek a vezetőség irányába.

Kutatásaim során 12 interjút és 10 mélyinterjút készítettem hivatásos szolgálati jogviszonyban álló rendőrnővel, 12 tiszttel (tiszt, főtiszt, tábornok) és 10 tiszthelyetessel (tiszthelyettes, zászlós) sikerült személyesen találkoznom és beszélgetnem. Interjúimat öt kérdéskör szerint építettem fel, melyek: a pályára való motiváltság-, az alkalmasság-, az elégedettség-, a család és a munka összeegyeztethetőségének-, valamint a lehetőségek és előrelépés kérdésköre.

Arra a kérdésre, hogy mi motiválta interjúalanyaimat a rendőri pályára, a legtöbb feleletben az szerepelt, hogy gyermekkoruk óta erre a hivatásra készültek, ennek megfelelően alakították az életüket, választottak iskolát. Gyakran az volt az indok, hogy családi indíttatásból, mivel ezt a példát látta otthon, ebben szocializálódott, így számára is az volt a természetes, hogy ezen az úton halad és viszi tovább a családi mintát.

⁶ A kutatás inspirálója és alapja: Sárközi Irén: Nők a rendészetben, Doktori (PhD) értekezés, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Doktori Iskola, Budapest, 2008. 20-40. o

⁷ Erre vonatkozóan ld. Kardos Sándor: Rendőrök pályaválasztási motivációinak vizsgálata. Belügyi Szemle 2013/9.

Alkalmasak-e a nők egyáltalán rendőrnek? Magyarországon, valamint az egész világon évtizedek óta jelen vannak, s bizonyították, hogy valóban megfelelhettek egy nő is a rendőri hivatásnak. Minden interjúalanyom egyértelműen kijelentette, hogy a nők ugyanúgy megfelelőek lehetnek a rendőri pályára, mint a férfiak. Úgy gondolják, hogy a rendőrség egy olyan „munkahely”, ahol mindenki megtalálhatja a saját képességeinek megfelelő irányt. Nem vagyunk egyformák, mindenki másban jó és ezért is szép ez a pálya, mert összetettségének köszönhetően lehet benne mozogni és arra a részre orientálódni, ahol a kompetenciánk megfelelően a maximális teljesítményt nyújthatjuk. Minden területen lehet jó egy nő is rendőrként, ha olyan beállítottságú, amilyen készségeket az adott szakterületen elvárnak. Így legyen szó közrendvédelemről, bűnügyről, igazgatásrendészetről, egy nő is lehet ugyanolyan jó, mint egy férfi. A legtöbb vezető az ifjúságvédelem és az igazgatásrendészet területén, illetve a bűnügyi területen a vizsgálati munkában tartják leghatékonyabbnak a nőket. Ezek a szakterületek főként olyan kompetenciákat igényelnek, amelyekben a nők kimondottan előnyös helyzetben vannak. Melyek is ezek a kompetenciák? A jó kommunikációs készség, a jó kapcsolatteremtő képesség, az empátia, a türelem, az alkalmazkodóképesség, a precizitás, a terhelhetőség, az összetettebb gondolkodás, valamint a többoldalú figyelem.

A munkakörrel való elégedettség tekintetében kiemelem – érdekes volt számomra is ez a tény –, hogy sok rendőrnő nem vállalna vezető beosztást, mivel nem érznek magukban kellő határozottságot és agilitást. Úgy gondolják, hogy más miatt nem szeretnék felelősséget vállalni, inkább beletörődnek abba, hogy alacsonyabb anyagi juttatásban részesülnek, mert így kisebb rajtuk a felelősség és ezáltal a teher. Véleményük szerint a magasabb vezetői beosztások igen kiszámíthatatlanok, labilisak. A legtöbb nő számára egy fix anyagi jövedelem fontosabb, biztonságot adóbb, mint egy magasabb beosztás, ahol nagyobb a felelősség és a kockázat. Ez a szemlélet az élet más területein is jellemzi őket.

Rengeteg rendőrnő számolt be mindarról, hogy ebben a szakmában (hivatásban) el kell felejteni, hogy ki milyen nemű. Itt nincsenek nemek, itt kollegialitás van, bajtársiasság. Ez egy olyan hivatás, ahol gyakran ki vagy szolgáltatva és a társadra vagy utalva, így anémiséget figyelmen kívül kell hagyni.

Interjúalanyaim véleményét összegezve kijelenthetjük, hogy a család összeegyeztethető a munkával, de karrier tekintetében választás előtt állnak a nők. Ha középvezetőtől felfelé az érvényesülést választja, az a családi élet rovására megy, fordított helyzetben a munkahelyen kényszerül megalkuvásra. Ilyenkor már általában nem a munkahely adta kihívások dominálnak, hanem az, hogy anyaként, feleségként a maximumot tudják nyújtani.

III.

Napjaink legnagyobb rendészeti kihívásában, az illegális migráció miatt kialakult megerősített határvédelemben a nők is ugyanúgy részt vesznek, mint férfi társaik. Személyes tapasztalataim alapján állíthatom, hogy a rendőrnőknek férfi társaikhoz hasonlóan ugyanazokat a feladatokat ugyanazzal az intenzitással kell ellátni.

Interjút készítettem kolléganőim körében a határszolgálat során megélt pozitív, negatív tapasztalataikról, az itt szerzett élményekről, nehézségekről. Arról, hogy mindezt hogy élte meg családjuk.

A kérdés tehát: vajon egy nő is meg tudja állni a helyét a határon? Melyre mindenki igennel felelt, mert egy nő is el tudja végezni ugyanazt a feladatot, mint egy férfi. Sőt, van, amikor kimondottan női munkaerőre van szükség, például a ruházatátvizsgálás során. Meglátásom és tapasztalatom szerint a nők empátiájuknál fogva pozitívabban élik meg a határszolgálatot férfi társaiknál. Amikor egy héten keresztül „össze vagy zárva” a munkatársaikkal akarva-akaratlanul összekovácsolódtok, különösen, ha ez többször megismétlődik. Kolléganőim nagy részének az a véleménye, hogy a határszolgálatnak fontos és jelentős közösségépítő ereje van (ahogy régen a sorállományú katonaságnak is); a munkában együtt leküzdött akadályok vagy épp sikerélmények, majd szabadidőben a közös programok mind-mind egy nagyon jó csapatát tudják kovácsolni a kollégákat. A munka leteltével közösen járunk étkezni, vásárolni, szórakozni. Rengeteget számítanak ezek az apró, de mégis nagy jelentőségű közös események, melyek során új barátságok kötődtek, új embereket ismerhetünk meg.

Személyes pozitív élményem, hogy számos olyan munkatapasztalatra tettem szert, amire a migrációs helyzet nélkül lehet nem lett volna lehetőségem. Nem mindig közvetlenül a határzár mentén láttam el szolgálatot. Volt szerencsém belekóstolni a vízi rendészeti munka szépségeibe, de betekintést nyertem az útlevélkezelésbe, az összekötő-irányító tevékenységekbe is egyaránt. Kipróbáltam a parancsnoki munkát és a beosztottit is. Szakmailag is nagyon érdekes tapasztalatoknak bizonyultak.

Negatív élménynek interjúalanyaim a különböző higiéniai problémákat tartották, példaként gondolok itt a mosdó-használat kérdéskörére, ami a hölgyeknek nagyobb nehézséget jelent a határon, mint a férfiaknak. Emellett az étkezés minőségét sérelmezték gyakran kolléganőim, változatosabb kínálattal, valamint jobb alapanyagokkal ez a probléma kiküszöbölhető lenne. Sokaknak nehézséget okoz a család hiánya, főleg azoknak a nőknek, akiknek már gyermekük van, de az ő számuk elenyésző. Parancsnokaink is lehetőség szerint törekednek arra, hogy a kisgyermekes édesanyák a határszolgálati tevékenységet elkerüljék. Több kollégámmal karöltve a karácsonyi ünnepeket éltük meg talán a legnehezebben, mivel ez a szeretet ünnepe és ilyenkor mindenki a családjával van. Személy szerint amellet az érzés mellett, hogy hiányzik a családom, pozitívan éltem meg a karácsonyt is. A közös ünneplés, az együtt átélt pillanatok még erősebb csapatát kovácsolt minket.

Érdekelt, hogy kolléganőim intézkedtek-e migránsokkal szemben?⁸ Itt főként arra a mozzanatra voltam kíváncsi, hogy a migráns muszlim férfiak, akik egy teljesen más kultúrában szocializálódtak, hogy tekintettek az intézkedő rendőrök női mivoltára? Kolléganőim zöme úgy nyilatkozott, ritka volt az az eset, amikor nőként tekintettek rájuk. Végrehajtották a rendőrnők utasításait, de voltak, akiken nonverbális kifejezőmódjukból látszott az a beidegződés, hogy nehezen viselik el, hogy egy nő „uralkodik fölöttük”. Általában többszöri felszólítást követően hajtják csak végre azt, amit a rendőrök kérnek. Látszik rajtuk a lenézés, nehezen kezelik, hogy egy nőnek vannak alárendelve. Ez a jelenség saját közösségükben is megfigyelhető, mivel asszonyaikat teljes mértékben kisebbségként bánnak, emiatt is alakulhatott ki a migráns nők visszahúzódó természete. Ez a muszlim kultúra és szocializáció sajátosságából, számunkra különlegességéből fakad. Egységes a rendőrnők véleménye arról, hogy másképp viselkednek azok az illegális migránsok, akik

⁸ A témával átfogóan foglalkozik: Bagi Judit: A nemzetközi migráció gender aspektusai Nemi szerepek változása, a migráció feminizációja. In: Tarrósy István- Glied Viktor- Vörös Zoltán: Migráció a XXI. században, Pécs, 2016, 88-99. o. és Gödri Irén: Nők és férfiak a migrációs folyamat különböző szakaszaiban. A magyarországi bevándorlás a nemek perspektívájából In: Nagy Ildikó- Pongrácz Tiborné-Tóth István György: Szerepváltozások, TÁRKI, 2005. 149-163.o

egyedül érkeznek és másképp azok, akik családotól. Tapasztalatunk, hogy a férfiak asszonyukkal, gyermekeikkel védekeznek úgy, hogy reflex-szerűen maguk mellé/elé húzzák őket. Ugyancsak tapasztalat, hogy a migráns nők szerényebb természetük ellenére igenis tudnak erőszakosak és ellenállók lenni, amennyiben a családjuk védelméről van szó.

Végül arra a kérdésre kerestem a választ, hogy a rendőrnők családja miként kezeli az adott migrációs helyzet miatt kialakult gyakori távollétet, a lent megélt veszélyes élethelyzeteket?

Egy interjúalanyom így nyilatkozott minderről, amit általános érvényűnek tekinthetünk: *„Úgy érzem, hogy valamelyest büszkék arra, hogy az ő lányuk védi az országot, de ugyanakkor borzasztóan féltettek is. A médiában gyakran hallani olyan híreket, hogy a migránsok megtámadták a rendőröket. Épp ezért aggódtak is annyira.”*

IV.

Összegzésként elmondhatom, hogy nem csak a rendőri munka, de az általam bemutatott bányász nők, illetve edzőnők is alátámasztják azt a tényt, hogy a gyengébbik nem is helyt tud állni a „férfiak világában”. Meglátásom szerint mindez nem biológiai hovatartozás kérdése, sokkal inkább az akarat erő, a hozzáállás és a kitartás eredményezi, hogy az adott személy valóban rátermett-e a rábízott feladatra. A maskulin szakterületeken érthető okokból a nőknek még mindig többet kell bizonyítaniuk, de a lehetőségek adottak számukra.